

BEROEPSGEHEIM

Het beroepsgeheim komt in het decreet rechtspositie niet expliciet aan bod. Het wordt wel vermeld in artikel 8 van het decreet betreffende de integrale jeugdhulp dat stelt dat het beroepsgeheim dat wordt voorzien door art. 458 van het Strafwetboek van toepassing is op alle personen die meewerken aan de jeugdhulp zoals die georganiseerd wordt door dit decreet.

❶ INLEIDING

Aangezien er tal van vragen leven bij hulpverleners en voorzieningen over het beroepsgeheim in het kader van jeugdhulpverlening werd ervoor gekozen om dit thema in een bijkomende fiche uit te werken.

Deze fiche zet de belangrijkste principes en uitzonderingen van het beroepsgeheim op een rijtje. Daarnaast wordt ook uitgelegd wat het verschil is tussen het beroepsgeheim en de discretieplicht of het ambtsgeheim. Ten slotte komt ook de specifieke situatie van minderjarige cliënten en hun ouders uitgebreid aan bod.

Wie meer informatie wil over dit thema, kan die terugvinden in het boek van Johan Put en Isabelle Van der Straeten 'Beroepsgeheim en hulpverlening', uitgeverij die Keure, 2005.

❷ HET BEROEPSGEHEIM

Beroepsgeheim wordt gewoonlijk omschreven als de geheimhoudingsplicht die van toepassing is op allen die uit hoofde van hun staat of beroep kennis dragen van geheimen die hun zijn toevertrouwd.

Artikel 458 Strafwetboek

Artikel 458 van het Strafwetboek vormt de basis van het beroepsgeheim. Maar het beroepsgeheim is daarnaast nog terug te vinden in tal van andere wettelijke bepalingen en deontologische codes.

ARTIKEL 458 Sw.

Geneesheren, heelkundigen, officieren van gezondheid, apothekers, vroedvrouwen en alle andere personen die uit hoofde van hun staat of beroep kennis dragen van geheimen die hun zijn toevertrouwd en deze bekendmaken buiten het geval dat ze worden geroepen om in rechte of voor een parlementaire onderzoekscommissie getuigenis af te leggen en buiten het geval dat de wet hen verplicht die geheimen bekend te maken, worden gestraft met een gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en een geldboete van honderd tot vijfhonderd euro.

Art. 458 Sw. stelt het bekendmaken van geheimen die werden toevertrouwd omwille van een bepaalde staat of beroep strafbaar. Het gaat hier dus om een zwijgplicht verbonden aan een vertrouwensrelatie.

③ UITZONDERINGEN OP HET BEROEPSGEHEIM

Artikel 458 Strafwetboek voorziet zelf in enkele uitzonderingen op de zwijgplicht die het invoert. Men is niet strafbaar indien men vertrouwelijke informatie bekendmaakt wanneer men een getuigenis aflegt in rechte of voor een parlementaire onderzoekscommissie, noch wanneer men bij wet verplicht wordt om die informatie bekend te maken.

Daarnaast zijn er nog enkele door de rechtsleer en rechtspraak erkende uitzonderingen zoals de verdediging in rechte en de noodtoestand. Ten slotte voert ook artikel 458bis Strafwetboek een uitzondering in die het onder bepaalde omstandigheden mogelijk maakt om het beroepsgeheim te doorbreken.

3.1. Getuigenis in rechte

Art. 458 Sw. stelt dat iemand niet vervolgd kan worden wanneer hij zijn beroepsgeheim schendt in het kader van een getuigenis voor een parlementaire onderzoekscommissie, een onderzoeksrechter, of een rechter in de rechtbank. In dat geval is er dus sprake van een spreekrecht. Ditzelfde geldt echter niet wanneer men een getuigenis moet afleggen voor politie of parket. In dat geval mag de hulpverlener zijn beroepsgeheim niet doorbreken!

ARTIKEL 929 Ger.W.

Indien de getuige aanvoert dat hij een wettige reden heeft om te worden ontslagen van het afleggen van de eed of het getuigenis en indien een van de partijen vordert dat hij het zal doen, beslist de rechter over het tussengeschil. Als wettige reden wordt ondermeer beschouwd het beroepsgeheim waarvan de getuige bewaarder is.

De rechter mag geen veroordeling uitspreken dan na het verweer van de getuige en de toelichting van de partijen te hebben gehoord.

Wanneer men moet getuigen voor een rechtbank kan men dus bepaalde vertrouwelijke informatie bekendmaken maar men is hier zeker niet toe verplicht.

3.2. Een wettelijke verplichting

Verschillende wettelijke bepalingen verplichten personen om onder bepaalde omstandigheden vertrouwelijke informatie bekend te maken. Art. 458 Sw. bepaalt expliciet dat men niet kan worden gestraft wanneer men aan deze verplichtingen voldoet.

TER VERDUIDELIJKING

Enkele voorbeelden van wettelijke bepalingen die het bekendmaken van informatie opleggen:

- Art. 30 van het Wetboek van Strafvordering voert een algemene, private aangifteplicht in: iedereen die **getuige** is geweest van een aanslag, hetzij tegen de openbare veiligheid, hetzij op iemands leven of eigendom, moet dit aangeven aan de procureur des Konings;
- Art. 29 van het Wetboek van Strafvordering voert een bijzondere, ambtelijke aangifteplicht in: iedere ambtenaar die in de uitoefening van zijn ambt **ken- nis** krijgt van een misdaad of een wanbedrijf, moet dit laten weten aan de procureur des Konings;

OPMERKING: Art. 29 en 30 Sv. leggen geen strafsancities op bij niet-melding. In de rechtsleer wordt aangenomen dat het beroepsgeheim (dat wel strafrechtelijk gesanctioneerd wordt) daarom primeert op deze wettelijke verplichtingen. (Tenzij de cliënt het slachtoffer is van het misdrijf.)

- Ook het '**schuldig verzuim**' dat ingevoerd werd door art. 422bis van het Strafwetboek kan iemand onder bepaalde omstandigheden zijn beroepsgeheim doen doorbreken. Art. 422 Sw. voert immers de verplichting in om hulp te verlenen aan een persoon die in nood verkeert. Wanneer iemand zelf niet kan helpen, moet de tussenkomst van derden gevraagd worden. Hierbij kan het nodig zijn dat bepaalde vertrouwelijke informatie doorgegeven wordt. In dat geval zal men zijn geheimhoudingsplicht dus moeten afwegen tegen de noodzaak van het afwenden van een onmiddellijk groot gevaar.

3.3. Eigen verdediging in rechte

Wanneer een persoon gebonden is door het beroepsgeheim en zich voor de rechtbank moet verdedigen, mag hij eventueel zijn beroepsgeheim doorbreken en bepaalde vertrouwelijke informatie bekendmaken die hem kunnen helpen bij zijn verweer.

3.4. De noodtoestand

De noodtoestand is een door de rechtspraak ontwikkelde rechtvaardigheidsgrond. Dit houdt in dat het strafbaar karakter van de gestelde handeling, hier de schending van het beroepsgeheim, verdwijnt en er dus geen sprake meer is van een misdrijf.

Onder een noodtoestand verstaat men een situatie waarin het overtreden van strafrechtelijke bepalingen het enige middel is om andere, meer belangrijke, door de wet erkende waarden of belangen (= rechtsgoederen) te vrijwaren. Om van een noodtoestand te kunnen spreken, moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Ten eerste moet er een daadwerkelijk en onmiddellijk gevaar dreigen. Ten tweede moet het belang of de waarde die men wil beschermen minstens van gelijke waarde zijn dan het belang of de waarde uit de bepaling die men wil schenden. En tenslotte, moet het doorbreken van het beroepsgeheim de enige mogelijkheid zijn om het gevaar af te wentelen.

TER VERDUIDELIJKING

Wanneer een zestienjarige jongen een hulpverlener laat weten dat hij van plan is om zich later op de dag van het leven te beroven, kan de hulpverlener zijn beroepsgeheim doorbreken om dit te proberen verhinderen. (In de veronderstelling dat de hulpverlener de zelfmoordplannen van de jongeren zeer waarschijnlijk acht en het niet ervaart als een noodkreet tot aandacht.) Er is in dat geval sprake van een daadwerkelijk, acuut gevaar. De bescherming van het leven van de jongen is in dat geval een hoger rechtsgoed dan het bewaren van het beroepsgeheim.

Let wel het invoeren van de noodtoestand om de schending van het beroepsgeheim te rechtvaardigen wordt slechts uitzonderlijk aanvaard. Er moet hierbij steeds sprake zijn van een duidelijk en acute gevaarssituatie die het noodzakelijk maakt om bepaalde vertrouwelijke informatie bekend te maken.

3.5. Artikel 458bis Strafwetboek

ARTIKEL 458bis Sw.

Eenieder die uit hoofde van zijn staat of beroep houder is van geheimen en hierdoor kennis heeft van een misdrijf zoals omschreven in de artikelen 372 tot 377 (aanranding en verkrachting), 392 tot 394, 396 tot 405ter (opzettelijk doden en opzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel), 409 (verminking van de genitaliën), 423 (verlaten van een minderjarige), 425 (onthouden van voedsel en verzorging) en 426 (nalatigheid), gepleegd op een minderjarige kan, onverminderd de verplichtingen hem opgelegd door artikel 422bis, het misdrijf ter kennis brengen van de procureur des Konings, op voorwaarde dat hij het slachtoffer heeft onderzocht of door het slachtoffer in vertrouwen werd genomen, er een ernstig en dreigend gevaar bestaat voor de psychische of fysieke integriteit van de betrokkene en hij deze integriteit zelf of met hulp van anderen niet kan beschermen.

Art. 458bis Sw. voert de mogelijkheid in om het beroepsgeheim te doorbreken en de procureur des Konings in te lichten wanneer bepaalde misdrijven werden gepleegd op een minderjarige. Het gaat hier in het bijzonder om bepaalde situaties van kindermishandeling en kindermisbruik. Daarnaast moeten 3 voorwaarden tegelijk vervuld zijn:

1. men moet het minderjarige slachtoffer zelf onderzocht hebben, of door de minderjarige in vertrouwen genomen zijn;
2. er moet een ernstig en dreigend gevaar bestaan voor de psychische of fysieke integriteit van de betrokken minderjarige;
3. men mag niet in staat zijn om deze integriteit zelf of met hulp van anderen te beschermen.

Art. 458bis Sw. voorziet in een spreekrecht en geen spreekplicht. Het laat toe dat men zijn beroepsgeheim doorbreekt en bv. de procureur des Konings verwittigt maar men is dit niet verplicht.

TIPS

Het blijft in de eerste plaats de verantwoordelijkheid van de hulpverlener om een oplossing te zoeken voor de gevaarssituatie waarin de minderjarige zich bevindt. Hij kan eventueel wel gebruik maken van het gedeeld of gezamenlijk beroepsgeheim om andere hulpverleners in te schakelen die beter geschikt zijn om op te treden in de concrete situatie. Pas wanneer men zelf of met hulp van anderen er niet in slaagt om de integriteit van de minderjarige te beschermen mag men zijn beroepsgeheim doorbreken en naar de procureur stappen.

Wanneer een huisarts bijvoorbeeld een situatie van kindermishandeling vaststelt bij één van zijn minderjarige patiënten zal die gewoonlijk het 'Vertrouwenscentrum Kindermishandeling' contacteren om de situatie op te volgen. Pas wanneer noch de huisarts, noch het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling de veiligheid van de betrokken patiënt kunnen verzekeren, zullen zij contact opnemen met de procureur des Konings.

4 SCENDING VAN HET BEROEPSGEHEIM

Het schenden van het beroepsgeheim voorzien door art. 458 Sw., buiten de door de wet toegestane gevallen, maakt een misdrijf uit. Om strafbaar te zijn, moeten drie elementen bewezen worden:

- de bekendmaking van een geheim aan derden.
- het moet gaan om een geheim dat toevertrouwd werd in het kader van iemands staat of beroep.
- de bekendmaking van het geheim moet opzettelijk gebeurd zijn.

Om sprake te zijn van een schending van het beroepsgeheim, moet er dus niet noodzakelijk schade berokkend zijn aan degene tegenover wie het beroepsgeheim geldt.

4.1. De bekendmaking van een geheim aan derden

De informatie die een cliënt toevertrouwt aan een hulpverlener mag niet doorgegeven worden aan derden. Het speelt hierbij geen rol aan hoeveel personen (één persoon of een grote groep personen) men de informatie doorgeeft, of op welke manier de informatie bekend gemaakt wordt (mondeling, kopie, laten 'meelezen', ...)

TIPS

Ook het enkel 'bevestigen' van een reeds gekend feit is een schending van het beroepsgeheim.

Aan wie men gegevens doorgeeft, speelt wel een rol. De uitwisseling van vertrouwelijke gegevens met bepaalde personen wordt in bepaalde situaties immers toch niet als een schending van het beroepsgeheim beschouwd. Deze personen en/of situaties zetten we hier op een rijtje:

- Het spreekt voor zich dat het beroepsgeheim niet geldt t.o.v. de persoon die het geheim toevertrouwd. Men kan zich dus niet beroepen op het beroepsgeheim om bepaalde informatie te verzwijgen voor de cliënt zelf.

Achterhouden van bepaalde informatie kan nochtans in bepaalde omstandigheden wel in het belang van de cliënt zijn. Bijvoorbeeld wanneer een arts een diagnose stelt bij zijn patiënt waarvan de arts meent dat het onmiddellijk doorgeven van deze diagnose te belastend zou zijn voor de patiënt zijn psychische gezondheid. De arts beroept zich in dat geval niet op zijn beroepsgeheim om de schadelijke informatie (tijdelijk) te verzwijgen maar eventueel wel op een therapeutische of agogische exceptie (cf. regels m.b.t. het 'dossier').

- Er wordt in de praktijk aanvaard dat bepaalde informatie doorgegeven wordt aan andere hulpverleners die ook door het beroepsgeheim gebonden zijn. Men spreekt dan van het '**gedeeld beroepsgeheim**'. Gedeeld beroepsgeheim is enkel mogelijk als de gegevensuitwisseling plaats vindt tussen personen die allen gebonden zijn door het beroepsgeheim én die allemaal met dezelfde finaliteit betrokken zijn bij de hulpverlening aan een welbepaalde cliënt. Bovendien mag enkel informatie die noodzakelijk is voor de continuïteit of de kwaliteit van de hulpverlening worden doorgegeven. (Gesteund op een 'need to know' basis en dus geen 'nice to know'.) Deze gegevensuitwisseling moet uiteraard steeds gebeuren in het belang van de cliënt. Ten slotte moet er steeds getracht worden om hiervoor op voorhand de toestemming van de cliënt te verkrijgen. Indien dat niet mogelijk is, moet de cliënt ten minste geïnformeerd worden over het voornemen om bepaalde informatie door te geven of te bespreken met een derde persoon. Het criterium van 'noodzakelijke' informatie is vaak nogal streng wanneer hulpverleners van eenzelfde team een bepaalde hulpverleningssituatie bespreken. In de rechtsleer werd daarom het concept '**gezamenlijk beroepsgeheim**' ontwikkeld. Er is sprake van een gezamenlijk beroepsgeheim wanneer hulpverleners binnen eenzelfde team bepaalde 'relevante' informatie doorgeven aan elkaar. Alle andere voorwaarden die gelden voor gedeeld beroepsgeheim (gebonden door beroepsgeheim, dezelfde hulpverleningscontext, in het belang van de cliënt en geïnformeerde cliënt) blijven ook hier van toepassing.

TIPS

Het respecteren van het beroepsgeheim is en blijft een individuele verplichting! Bij gedeeld of gezamenlijk beroepsgeheim gaat het over het delen van informatie, niet over het delen van beroepsgeheim. Het uitwisselen van vertrouw-

lijke gegevens tussen hulpverleners is dus geen verplichting en er moet steeds zorgvuldig mee omgesprongen worden. Het gedeeld of gezamenlijk beroepsgeheim mag daarom zeker geen aanleiding geven tot het spontaan doorgeven van alle belangrijke persoonsgegevens van een cliënt tussen hulpverleners.

Na overleg rond deze materie schreef het JAC- Leuven bijvoorbeeld andere jeugdhulpactoren in haar regio aan met de vraag om geen vertrouwelijke informatie over cliënten meer door te spelen tenzij via de cliënt zelf.

- Het beroepsgeheim geldt in principe tegenover iedereen, dus ook tegenover **leidinggevenden** (werkgevers, hiërarchisch oversten,...). Wanneer de leidinggevende echter meewerkt aan de hulpverlening, kan men door toepassing van het gedeeld of gezamenlijk beroepsgeheim bepaalde noodzakelijke of nuttige informatie uitwisselen. Daarnaast kunnen bepaalde vertrouwelijke gegevens eventueel ook doorgegeven worden aan leidinggevenden wanneer dit noodzakelijk is voor de uitoefening van hun verantwoordelijkheden inzake toezicht en/of coördinatie.
- In een hulpverleningssituatie is de cliënt meestal geen geïsoleerd wezen. Hij is lid van een gezin, van een sociaal netwerk. Hierdoor rijst soms de vraag of hulpverleners informatie mogen doorgeven aan zijn **naastbestaanden**, of aan zijn **vertrouwenspersoon**. In principe kan dit echter niet. Uitzonderlijk wordt wel aanvaard dat bepaalde informatie toch wordt doorgegeven mét toestemming van de cliënt (of van de wettelijke vertegenwoordiger bv. in geval van coma, dementie, ...). Ook de noodtoestand kan eventueel verantwoord worden dat men bepaalde informatie bekend maakt aan naastbestaanden of vertrouwenspersonen.
- En hoe zit het met wettelijke vertegenwoordigers van een minderjarige? Mag informatie doorgespeeld worden aan de **ouders** van een minderjarige cliënt? Of geldt het beroepsgeheim ook tegenover hen? Als **uitgangspunt** geldt dat alle minderjarigen, ongeacht hun leeftijd of bekwaamheid, recht hebben op privacy (cf. art. 16 Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind) en op een vertrouwelijke behandeling van persoonlijke gegevens, zelfs tegenover hun ouders. Het beroepsgeheim geldt dus in principe ook t.a.v. de ouders van minderjarige cliënten!

Enkel ouders van een **onbekwame** minderjarige, kunnen hun ouderlijk gezag inroepen om (eventueel) kennis te nemen van bepaalde door de minderjarige aan de hulpverlener toevertrouwde gegevens, en dit met het oog op het nemen van belangrijke opvoedingsbeslissingen in het belang van hun minderjarig kind.

Bekwame minderjarigen kunnen zelf beslissingen nemen over hun persoon. Ouders moeten deze beslissingen niet meer in hun plaats nemen en verliezen daardoor het recht om kennis te nemen van de vertrouwelijke informatie die hun kinderen doorgaven aan hulpverleners.

4.2. Een geheim dat toevertrouwd werd in het kader van iemands staat of beroep

Artikel 458 Strafwetboek somt expliciet enkele beroepen op waarvoor het beroepsgeheim geldt. Verder onderwerpt art. 458 Sw. ook alle personen die uit hoofde van hun staat of beroep kennis dragen van geheimen, aan het beroepsgeheim.

Door de ruime maar tegelijk ook bijzonder vage formulering van art. 458 Sw. is de exacte draagwijdte ervan onzeker. Daarom beperkte het Hof van Cassatie de toepassing van art. 458 Sw. tot die personen die in het kader van hun staat of beroep als **noodzakelijke vertrouwensfiguren** optreden. Mensen moeten genoodzaakt zijn om zich tot hen te wenden, gezien hun beroep of missie, én om hen in vertrouwen te nemen.

TER VERDUIDELIJKING

Ondersteunende en administratieve personeelsleden zijn geen noodzakelijke vertrouwenspersonen in de zin van art. 458 Sw. Zij zijn dus in principe niet onderworpen aan het beroepsgeheim.

Zij kunnen eventueel wel onderworpen zijn aan de discretieplicht. Voor meer info over de discretieplicht zie verder '4. Onderscheid met de discretieplicht en/of ambtsgeheim'.

Op de secretaresse van een psychiater is het beroepsgeheim bijvoorbeeld niet van toepassing.

Het beroepsgeheim is enkel van toepassing binnen de grenzen van de hulpverleningsrelatie en dus niet wanneer iemand op een toevallige wijze of buiten elk verband met zijn beroep of staat kennis krijgt van een geheim.

De geheimhoudingsplicht slaat niet enkel op alles wat verteld wordt door de cliënt maar op alles wat vertrouwelijk is en in kader van de uitoefening van een staat of beroep vernomen of vastgesteld werd. (Feiten, gedragingen, meningen, uitlatingen...)

4.3. De bekendmaking moet opzettelijk gebeurd zijn

Hierbij is niet vereist dat het de bedoeling was om schade te berokkenen. Er is sprake van opzet wanneer de hulpverlener wist dat hij onder het beroepsgeheim viel en toch, zonder dwang, bepaalde vertrouwelijke informatie bekendmaakte.

TER VERDUIDELIJKING

Wanneer informatie bekend raakt of openbaar gemaakt wordt door onvoorzichtigheid of overmacht, is er geen sprake van een schending van het beroepsgeheim. Wanneer een boekentas gestolen wordt met daarin vertrouwelijke gegevens over cliënten, of wanneer vertrouwelijke, digitale informatie verspreid wordt door een computervirus... is er bijvoorbeeld geen sprake van het opzettelijk bekendmaken van vertrouwelijke informatie.

5 ONDERSCHIED MET DE DISCRETIEPLICHT EN/OF AMBTSGEHEIM

De discretieplicht wordt in de rechtsleer omschreven als de verplichting om bij het uitoefenen van een ambt of functie geen gegevens vrij te geven aan anderen dan diegenen die gerechtigd zijn er kennis van te nemen.

In het kader van de goede werking van de dienst of onderneming, moet bepaalde informatie kunnen worden uitgewisseld tussen collega's en t.a.v. de leidinggevenden. Maar deze informatie mag niet vrijgegeven worden aan derden die niet gerechtigd zijn er kennis van te nemen. De houder van een discretieplicht moet dus discreet en omzichtig omgaan met verkregen informatie t.a.v. derden maar kan wel geen zwijgrecht of zwijgplicht inroepen tegenover zijn leidinggevenden/oversten of collega's.

De discretieplicht is ontwikkeld in het belang van de werking van de dienst of onderneming. En niet in het algemeen belang. Daarom wordt een schending van de discretieplicht niet strafrechtelijk gesanctioneerd, zoals dit wel het geval is bij art. 458 Sw. Er wordt enkel in tuchtsancties, zoals bvb. een schorsing of zelfs ontslag, voorzien.

TER VERDUIDELIJKING

Hulpverleners zijn vaak zowel onderworpen aan de discretieplicht, als werknemer of ambtenaar, als aan het beroepsgeheim door toepassing van art. 458 Sw.

De discretieplicht is van toepassing op personen die in het kader van hun dienstverband kennis krijgen van bepaalde, soms vertrouwelijke, informatie maar die niet optreden als noodzakelijke vertrouwensfiguren. De informatie wordt hen dus niet toevertrouwd ten persoonlijke titel maar in naam van de dienst waarvoor zij werken waardoor het beroepsgeheim niet op hen van toepassing is.

Artikel 17 van de Arbeidsovereenkomstenwet voorziet expliciet in de discretieplicht voor **werknemers**. Op ambtenaren rust een ambtelijke discretieplicht, kortweg ambtsgeheim. Wanneer dit niet voorzien wordt in specifieke, vaak sectorale, regelgeving, wordt aangenomen dat dit een algemeen beginsel van openbare ambt is.

We gaan dieper in op de situatie van personeelsleden uit de onderwijssector vanwege het belang van deze materie in de betrokken sector.

Voor wat betreft de medewerkers van een **CLB** is de situatie duidelijk. Alle leden van het multidisciplinaire team zijn onderworpen aan het **beroepsgeheim**. Dit vanwege de toepassing van art. 458 Sw. in het algemeen en van art. 11 van het CLB-Decreet en art. 8 van het kaderdecreet van de integrale jeugdhulp in het bijzonder.

Scholen zijn geen hulpverlenende voorzieningen. Onderwijspersoneel is daarom in principe niet gebonden door het beroepsgeheim. Deze personeelsleden vallen volgens de toepasselijke regelgeving enkel onder het **ambtsgeheim/discretieplicht**. Het onderwijspersoneel zal daarom geen zwijgrecht kunnen inroepen tegen zijn leidinggevenden/oversten of zijn collega's. En kan bijgevolg geen echte geheimhouding beloven aan leerlingen (en/of ouders). Ook **vertrouwensleerkrachten** zijn volgens de huidige wetgeving, rechtsleer of rechtspraak niet gebonden door een beroepsgeheim. Zij vallen net als het overig onderwijspersoneel onder de discretieplicht. Dit betekent dat ook zij, ondanks hun titel, geen geheimhouding kunnen beloven aan de leerlingen die hen in vertrouwen nemen.

Een bijzondere situatie is deze van onderwijspersoneel dat optreedt als **bijstandspersoon** zoals voorzien in art. 24 van het decreet rechtspositie. Deze bijstandspersoon valt wel degelijk onder het beroepsgeheim van art. 458 Sw. maar enkel voor wat betreft die informatie die door de minderjarige werd toevertrouwd in het kader van zijn optreden als bijstandspersoon. Voor wat betreft informatie waarvan deze persoon kennis krijgt buiten zijn opdracht als bijstandspersoon geldt de geheimhoudingsplicht niet.

TIPS

Aangezien de titel 'vertrouwensleerkracht' misleidend is, zouden deze leerkrachten er extra moeten op letten om leerlingen te informeren over hun opdracht. Leerlingen moeten er van bij het begin van het gesprek op gewezen worden dat een vertrouwensleerkracht geen beroepsgeheim heeft. En dat er geen geheimhoudingsplicht bestaat t.a.v. wat zij hen vertellen.

Een hekel punt is de **gegevensuitwisseling van het CLB naar de school**.

In principe kan geen vertrouwelijke informatie doorgegeven worden door een CLB-medewerker die gebonden is door het beroepsgeheim, aan onderwijspersoneel dat niet gebonden is door het beroepsgeheim. Maar zoals eerder reeds toegelicht werd, kunnen wettelijke bepalingen het uitwisselen van vertrouwelijke informatie die onder de geheimhoudingsplicht valt, wel toelaten of zelfs verplichten (zie 2.2.)

In die zin laten artikel 36 CLB-decreet en artikel 9 CLB-Besluit toe dat het CLB relevante informatie doorgeeft aan de school. Datzelfde Besluitsartikel stelt bovendien dat het CLB ook aan anderen dan de school informatie mag doorgeven, maar dit enkel mét toestemming van de minderjarige wanneer die 14 jaar of ouder is, of die van zijn ouders wanneer hij jonger is.

Omdat er echter sprake is van 'relevantie informatie-uitwisseling', wat een ruime en vage omschrijving is, is het aan te raden om zich, zeker als geheimplichtige, zorgvuldig en terughoudend op te stellen. Het lijkt gepast om pas gegevens uit te wisselen indien dit echt nodig is, waarbij de aard en de hoeveelheid van de uitgewisselde gegevens in verhouding staan tot de noodzaak (cf. need to know versus nice to know).

Ook de gegevensuitwisseling van de school naar het CLB is niet vanzelfsprekend. CLB-medewerkers zijn vreemd aan het ambt van onderwijspersoneel. Leerkrachten kunnen zich dus op hun ambtsgeheim of discretieplicht beroepen om enkel die informatie die voldoende relevant is door te geven aan het CLB. (Ook hier is de grondslag van de informatie-uitwisseling terug te brengen op artikel 36 CLB-decreet.)

TER VERDUIDELIJKING

Verschilpunten tussen de discretieplicht en het beroepsgeheim

Discretieplicht of ambtsgeheim

In belang van de dienst
Geldt niet t.a.v. collega's of overste
Geen zwijgrecht t.a.v. rechter
Arbeids- of tuchtrechtelijke
Sanctie of schadevergoeding

Beroepsgeheim

In belang van vertrouwensrelatie cliënt
Geldt t.a.v. iedereen
Zwijgrecht, geen zwijgplicht t.a.v. rechter
Strafsanctie

(Dia uit PowerPoint Presentatie van prof dr. Johan Put)

Art.8 decreet betreffende de integrale jeugdhulp

Onverminderd artikel 31 en 32, zijn alle personen die hun medewerking verlenen aan de toepassing van dit decreet, gebonden door de geheimhoudingsplicht, bedoeld in art. 458 van het Strafwetboek, met betrekking tot de gegevens waarvan zij in de uitoefening van hun opdracht kennis krijgen en die daarmee verband houden.

Art. 31 decreet betreffende de integrale jeugdhulp

§ 1. Als meerdere personeelsleden van de toegangspoort belast zijn met de indicatiestelling, wisselen zij onderling de persoonsgegevens uit die nuttig zijn voor het verrichten van de indicatiestelling.

§ 2. Als meerdere personeelsleden van de toegangspoort belast zijn met de toewijzing, wisselen zij onderling de persoonsgegevens uit die nuttig zijn voor het verrichten van de toewijzing.

§ 3. Als meerdere personen belast zijn met de trajectbegeleiding, wisselen zij onderling de persoonsgegevens uit die nuttig zijn voor de uitvoering van de trajectbegeleiding.

Art. 32 decreet betreffende de integrale jeugdhulp

De actoren, bedoeld in artikel 30, eerste lid, wisselen onder elkaar persoonsgegevens uit met het oog op de uitvoering van de bevoegdheden en taken geregeld bij of krachtens dit decreet. Onverminderd de verplichtingen en beperkingen die voortvloeien uit de wet van 8 december 1992 betreffende de bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens of uit de regelgevingen van de sectoren, is deze gegevensuitwisseling onderworpen aan de volgende voorwaarden:

1° de gegevensuitwisseling heeft enkel betrekking op gegevens die noodzakelijk zijn voor de jeugdhulp;

2° de gegevens worden enkel uitgewisseld in het belang van de personen tot wie de jeugdhulp zich richt;

3° de actoren, bedoeld in artikel 30, eerste lid, trachten, in de mate van het mogelijke, de geïnformeerde instemming met de gegevensuitwisseling te verkrijgen van de persoon op wie de gegevens betrekking hebben.

De Vlaamse Regering kan nadere regels bepalen met betrekking tot de vorm waarin en de wijze waarop de persoonsgegevens worden uitgewisseld.

Artikel 8 van het decreet betreffende de integrale jeugdhulp stelt expliciet dat het beroepsgeheim van toepassing is op alle personen die meewerken aan de jeugdhulp. Dus bvb. ook op stagiaires, pleegouders, ondersteunend personeel, ...

Geldt het beroepsgeheim ook tegenover de ouders van de minderjarige?

Zoals eerder werd vermeld, geldt het beroepsgeheim, ook tegenover de ouders (wettelijke vertegenwoordigers) van een minderjarige cliënt. Ongeacht de leeftijd of de bekwaamheid van de minderjarige!

Het **uitgangspunt** is dat minderjarigen, ongeacht hun leeftijd of bekwaamheid, recht hebben op privacy (cf. art. 16 Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind) en op een vertrouwelijke behandeling van hun persoonlijke gegevens. Zij kunnen dit recht ook invoeren ten aanzien van hun ouders.

TER VERDUIDELIJKING

Art. 23 van het decreet rechtspositie stelt bovendien dat ook de minderjarige het recht heeft om door hem verstrekte gegevens als vertrouwelijk te bestemmen. Hierdoor zijn die gegevens in het dossier niet toegankelijk voor ouders of andere personen van het cliëntensysteem.

Enkel ouders van een **onbekwame** minderjarige, kunnen hun ouderlijk gezag invoeren om kennis te nemen van bepaalde door de minderjarige aan de hulpverlener toevertrouwde gegevens, en dit enkel met het oog op het nemen van bepaalde **fundamentele opvoedingsbeslissingen** in het **belang** van hun minderjarig (onbekwaam) kind.

Art. 372 B.W. stelt dat een kind onder het **gezag van zijn ouders** blijft tot aan zijn meerderjarigheid of tot zijn ontvoogding. Dit ouderlijke gezag omvat in hoofdte van de ouders o.a. het gezag over de persoon van de minderjarige waarin het recht van bewaring en het beslissingsrecht over fundamentele opties wordt begrepen. Dit betekent dat ouders in principe alle belangrijke beslissingen betreffende de gezondheid, de opvoeding en de opleiding van het minderjarige kind kunnen nemen.

Ouders hebben vanuit hun ouderlijk gezag dus recht op informatie om deze fundamentele beslissingen te kunnen nemen t.a.v. hun minderjarige kinderen.

Maar het ouderlijk gezag heeft een **evolutief karakter**. Dit betekent dat het ouderlijk gezag evolueert, uitdunt, naarmate de minderjarige kinderen ouder en bekwaamer worden. Hoe ouder en dus bekwaamer minderjarigen worden, hoe meer beslissingen ze zelf mogen nemen. **Bekwame** minderjarigen kunnen zelf beslissingen nemen over hun persoon.

TIPS

Om de juiste hulp te krijgen, is het belangrijk dat een minderjarige een hulpverlener in vertrouwen durft te nemen en hem alle nodige informatie verschaft die de hulpverlener een volledig inzicht geeft over de probleemsituatie waarin de minderjarige verkeert.

Je moet als hulpverlener dus steeds zorgvuldig omgaan met de noodzakelijke vertrouwensrelatie die je in staat stelt om als hulpverlener te werken. Dit zal echter niet steeds evident zijn: Hoe ga je als JAC-medewerker om met een vijftienjarig, zwanger meisje dat een abortus overweegt en niet wilt dat je haar ouders hierover inlicht? Of als medewerker van een Vertrouwenscentrum Kindermishandeling met een meisje van 14 dat een jaar geleden verkracht werd en dat niet wil dat haar ouders dit te weten komen. Of als medewerker van een MPI met een zestienjarige jongen met een licht mentale handicap die aangeeft dat hij zijn leven moe is en er het liefst een einde wil aan maken?

Bij het afwegen van het al dan niet doorbreken van je beroepsgeheim in geval van een minderjarige cliënt spelen een aantal contextvariabelen een rol: is de hulpverlening gestart op vraag van de minderjarige of op vraag van de ouders? Wat is de mate van betrokkenheid van de ouders bij de hulpverleningssituatie? Is de vraag naar informatie relevant en precies welke informatie is nodig in functie van het nemen van fundamentele opvoedingsbeslissingen? Is het meedelen van deze informatie noodzakelijk om een goede hulpverlening te bieden? Als hulpverlener draag je hier heel wat verantwoordelijkheid. Je kan rond deze afweging misschien overleg plegen met je collega's of teamoverste?

Behandel hierbij de vraag van de ouders om informatie met evenveel respect als de vraag van de minderjarige om geheimhouding. Wanneer je niet kan ingaan op de vraag van de ouders, leg je hen het belang van de vertrouwensrelatie uit: je probeert niet jezelf af te schermen maar het vertrouwen van je minderjarige cliënt te beveiligen.

Ouders moeten deze beslissingen niet meer in hun plaats nemen en verliezen daarvoor het recht om kennis te nemen van de vertrouwelijke informatie die hun kinderen doorgaven aan hulpverleners. Daarom hebben alleen ouders van een **onbekwame** minderjarige, recht om kennis te nemen van bepaalde gegevens die hun kind, als cliënt, toevertrouwd heeft aan een hulpverlener. De **bekwaamheid** van de minderjarige moet worden beoordeeld in het licht van zijn leeftijd, maturiteit, het onderwerp, enz. Een minderjarige van 12 jaar wordt evenwel vermoed over voldoende onderscheidingsvermogen te beschikken (art. 4 Decreet Rechtspositie Minderjarigen). Dit vermoeden is weerlegbaar.

Bovendien is het ouderlijk gezag een verzameling van **doelgebonden bevoegdheden**, die slechts kunnen uitgeoefend worden in het belang van de minderjarige. Ouders van onbekwame minderjarige cliënten hebben bijgevolg enkel recht op die vertrouwelijke informatie waarover ze noodzakelijk moeten beschikken om fundamentele opvoedingsbeslissingen in het belang van hun kind te kunnen nemen. Ouders mogen de verkregen informatie niet voor andere doeleinden aanwenden (bv. in het kader van een procedure voor verblijfs- en omgangsregeling met het kind).

Natuurlijk kunnen in situaties waarbij minderjarigen betrokken zijn wel dezelfde uitzonderingen voorkomen die ook gelden voor het beroepsgeheim in het algemeen. (Zie 2. Uitzonderingen op het beroepsgeheim.) Enkele van bovengenoemde **uitzonderingen** worden expliciet voorzien in artikel 31 en 32 van het decreet betreffende de integrale jeugdhulp.

Art. 31 voorziet de mogelijkheid om nuttige gegevens uit te wisselen binnen eenzelfde team van hulpverleners van de toegangspoort of trajectbegeleiding (= het gezamenlijk beroepsgeheim).

Art. 32 maakt gegevensuitwisseling ook mogelijk tussen hulpverleners die niet horen tot eenzelfde team maar die wel werken binnen een zelfde hulpverleningscontext (= het gedeeld beroepsgeheim). Deze gegevensuitwisseling is dan onderworpen aan de volgende voorwaarden:

- 1° de gegevensuitwisseling heeft enkel betrekking op gegevens die noodzakelijk zijn voor de jeugdhulp;
- 2° de gegevens worden enkel uitgewisseld in het belang van de personen tot wie de jeugdhulp zich richt;
- 3° de betrokken jeugdhulpverleners trachten, in de mate van het mogelijke, de geïnformeerde instemming te verkrijgen voor de gegevensuitwisseling van de persoon op wie de gegevens betrekking hebben.

AAN DE SLAG...

Toets je huidige visie over het beroepsgeheim en minderjarigen aan wat je nu allemaal te weten gekomen bent. Ga je voldoende omzichtig om met wat door minderjarige cliënten toevertrouwd werd?

Moet het beleid dat door je organisatie gehanteerd wordt m.b.t. het beroepsgeheim tegenover minderjarigen en hun ouders bijgesteld worden? Ontwikkel hierover een duidelijke visie, maak hierover afspraken binnen de voorziening en communiceer deze afspraken duidelijk aan de minderjarige bij de aanvang van de hulpverlening. De minderjarigen moet van bij het begin van de hulpverlening weten of hij bepaalde informatie in vertrouwen kan bespreken met de hulpverleners.

SAMENGEVAT

► Ongeacht hun leeftijd en/of hun bekwaamheid hebben minderjarige cliënten het recht om bepaalde informatie in vertrouwen te vertellen aan een hulpverlener. **Hulpverleners hebben dus ook beroepsgeheim indien hun cliënten minderjarig zijn!**

► **Ouders** hebben vanuit hun ouderlijk gezag recht op informatie over hun minderjarige kinderen om fundamentele opvoedingsbeslissingen te kunnen nemen. Dit ouderlijk gezag is echter niet onbegrensd:

- Het recht van ouders om fundamentele beslissingen te nemen over en voor hun kinderen **evolueert**, vermindert, naarmate hun kinderen bekwaamer worden en ze zelf in staat zijn om beslissingen te nemen. Bekwame minderjarigen zullen bijvoorbeeld zelf beslissingen kunnen nemen over hun persoon zonder tussenkomst van hun ouders. Ouders van bewaamde minderjarigen verliezen daardoor het recht op vertrouwelijke informatie aangaande deze beslissingen.
- Het ouderlijk gezag bestaat bovendien uit een aantal **doelgebonden** bevoegdheden die steeds moeten gebruikt worden in het belang van de minderjarige. Ouders van onbewaamde minderjarigen hebben dus enkel recht om kennis te nemen van die vertrouwelijke informatie die ze nodig hebben in het belang van de minderjarige.

► Wanneer het gaat om een **bekwame** minderjarige, mogen hulpverleners hun beroepsgeheim niet schenden en dus geen informatie die de minderjarige hen toevertrouwd, bekendmaken aan derden. Ook niet aan de ouders van de minderjarige die in principe als derden ten opzichte van de hulpverleningsrelatie worden beschouwd.

In een aantal **uitzonderlijke** gevallen wordt aanvaard dat men toch bepaalde vertrouwelijke informatie kan bekendmaken aan derden. Bijvoorbeeld wanneer men moet getuigen in rechte, wanneer men hiertoe verplicht wordt door een wettelijke bepaling, wanneer men zich moet verdedigen in rechte, wanneer er sprake is van een noodtoestand, of in het kader van het gedeeld of het gezamenlijk beroepsgeheim, ...

- Wanneer het gaat om een **onbekwame** minderjarige, mogen hulpverleners daarnaast ook bepaalde vertrouwelijke informatie doorgeven aan de ouders van de minderjarige wanneer zij noodzakelijk over deze informatie moeten beschikken in het belang van de opvoeding.

VOOR WIE MEER WIL WETEN

- ANKAERT, E. en PUT, J., Advies '*Beroepsgeheim en ambtsgeheim in het onderwijs en de CLB's, met specifieke aandacht voor de vertrouwensleerkrachten en de bijstandspersoon*', 22 p., <http://www.law.kuleuven.be/isr>.
- BERGHMANS, M., '*Informatie uitwisselen over en met jeugdhulpcliënten*', Sociaal Welzijnsmagazine, 2007, nr. 8, 14-17.
- BERGHMANS, M., '*Ouderlijk gezag en beroepsgeheim*', www.jeugdrecht.be, 2002/11-12, update februari 2007.
- DE SOUTER, V., '*Het beroepsgeheim en de invoering van een spreekrecht door de wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen. Een nadere analyse van het artikel 458bis van het Strafwetboek*', T.J.K., 2001/5, 184-192.
- HERBOTS, K. '*Beroepsgeheim van een hulpverlener bij minderjarige cliënten*', www.jeugdrecht.be, 2006/06.
- MAES, K., '*Recht uit het veld*', T.J.K., 2006/2, 167-168.
- PUT, J. en VAN DER STRAETE, I., '*Beroepsgeheim en hulpverlening*', Brugge, Die Keure, 2005, 267 p.
- SCHULPEN, Y., '*Beroepsgeheim en ambtsgeheim*', IMAGO, 2005, nr.4, 20-21.

